

München 1997 [Südosteuropäische Arbeiten 101].
5 Segert, Dieter, *Die Grenzen Osteuropas. 1918, 1945,*

1989 - *Drei Versuche im Westen anzukommen,*
Frankfurt a.M. 2002.

2000-luvun venäläinen Berliini

Wladimir Kaminer: *Marssimusiikkia.* Suom. Hannu Väisänen. Hämeenlinna: Karisto Oy, 2002.

Wladimir Kaminer: *Russian Disco.* Transl. Michael Hulse. London: Random House, 2002.

1920-luvun alussa Saksassa asui puoli miljoonaa vallankumousta paennutta venäläisemigranttia. Suurin osa heistä oli asettunut Berliiniin, jossa toimi kymmeniä venäläisiä kirjankustantamoita, sanoma- ja aikakauslehtiä, kahviloita ja kauppoja. Venäläiset näkyivät ja kuuluivat niin, että noina vuosina Charlottenburgin kaupunginosaa alettiin kutsua Charlottengradiksi.

Venäläisen Berliinin uusi nousu koitti 1990-luvun alussa, jolloin alkoi uusi ja yhä jatkuva massiivinen muuttoliike entisen Neuvostoliiton alueelta Saksaan. Viime päivinä DDR tarjosi hyvityksenä menneistä Neuvostoliiton juutalaisille mahdollisuutta muuttaa maahan. Pian tämän jälkeen venäjänksalaiset saivat oikeuden muuttaa takaisin "historialliseen kotimaahansa". Saksojen yhdistyttyä myös juutalaisten muutto-oikeus säilyi. Nykyään Saksassa asuu jo yli kaksi miljoonaa entisen Neuvostoliiton alueelta muuttanutta. Berliinin asukkaista 200 000 puhuu äidinkielenään venäjää. Kaikista 1990-luvulla Venäjältä muuttaneista yli puolet on valinnut uudeksi kotimaakseen Saksan. Viime vuonna Saksa ohitti Israelin Venäjän juutalaisten maastamuuton ensisijaisena koledemaana ja Saksan juutalaisväestö on kasvanut sodanjälkeisestä 15 000:sta jo 200 000:een.

Vuonna 1990 Berliiniin saapui Moskovasta myös Wladimir Kaminer (s. 1967). Kirjoissaan *Russendisko* (2000), *Militärmusik* (2001) ja *Schönhauser Allee* (2001) hän kuvaa humoristisesti tätä viimeisintä venäläisten emigranttien aaltoa, joka yhdessä muiden maahanmuuttajien kanssa luo monikulttuurista Berliiniä. Kaminerin tuotanto on vahvasti omaelämäkerrallista. Tarinat ovat silminnäköjen kertomuksia, suurten historiallisten prosessien dokumentointia ihmisen tasolla.

Kaminerin esikoisteos *Russendisko* koostuu lyhyistä, muutaman sivun kertomuksista, joista suuri osa on ilmestynyt alun perin kolumneina berliiniläisessä *Taz*-lehdessä. Teos on kokoelma Berliinin venäläisten ja muiden maahanmuuttajien muotokuvia ja selviytymistarinoita. Humorististen tarinoiden taustalla on kuitenkin kipeitäkin kokemuksia identiteetin etsimisestä, syntyperästä ja siirtolaisuudesta. Kansainvälisessä Berliinissä turkkilaisista baaria pitävät bulgarialaiset, kiinalaista ravintolaa vietnamilaiset, italialaista kreikkalaiset ja kreikkalaisia arabit. Juutalainen syntyperä sen sijaan oli aikoinaan este Kaminerin isän hyväksymiselle kommunistiseen puolueeseen. Vuonna 1990 vähäisestäkin juutalaisesta perimästä tuli onnenpotku, sillä sen perusteella aukeivat portit länteen. Saksaan oli helpointa mennä, passia ei tarvinnut ja junalippu maksoi vain 96 ruplaa. Saksan ukkoutuvissa juutalaisissa seurakunnissa tulokkaat aiheuttivat hämmennystä. Kaminerin hauskipia hahmoja on esimerkiksi kölniläinen rabbi, joka tarkistaessaan saapuneiden

perinteentuntemusta pyörtyy kauhusta eräänkin rouvan uskoessa, että matzoh-paastoleivät tehdään pienten lasten vereen.

Berliinissä Neuvostoliitosta tulleet sijoitettiin aluksi valtavaan Marzahnin betonilähiöön, jossa asuivat myös Itä-Saksan *gastarbeiterit*, vietnamilaiset. Uusi elämä ei ollut aina helppoa, mutta pilke silmäkulmassa Kaminer kuvaa, kuinka venäläisen kekseiliäisyyden, kaveriavun ja röyhkeydenkin keinoin asetutaan uuteen kotimaahan. "Maailma on täynnä tragedioita, voimme vain joko itkeä tai tehdä niistä komediaa," kirjailija totesikin muutama vuosi sitten haastattelussa. Nuoresta siirtolaispolvesta nousee menestyviä liikemiehiä, jotka aloittavat uransa myymällä hyvällä voitolla virvokkeita rautatieasemalla, pääasiassa paikalla niinikään päivystävillä Jehovan todistajille ja skientologeille. Vanhemmilla on kuitenkin vaikeampaa: esimerkiksi kirjoittajan isä saa päivänsä kulumaan joutuessaan käymään autokoulua kaksi vuotta ennen kuin vihdoin saa ajokortin.

Marssimusiikkia on Kaminerin ensimmäinen romaani ja ilmestynyt myös suomeksi. Siinä Kaminer palaa lapsuuteensa ja nuoruuteensa, pysähtyneisyyden ajan Neuvostoliittoon. Minäkertoja koettelee koulussa opettajien hermoja valitsemalla ainekirjoituksessa aina poliittisen aiheen. Sepittämällä aiheille oman, todellisuutta jännittävämman sisällön hän paljastaa sekä poliittisten että kirjallisten esikuvien tyhjyyden. Muutaman vuoden päämäärättömän vetelehtimisen jälkeen päähenkilö pääsee aineensa "XX puoluekokouksen päätösten vaikutuksesta maatalouden kehittämiseen" ansiosta teatterikorkeakouluun dramaturgian linjalle. Kaminerin teoksissa ilmeneekin postmodernismin periaate todellisuuden ja kuvitelman

välisestä ohuesta rajasta.

Mikään monikerroksisen proosan tyylivirtuosi Kaminer ei kuitenkaan ole. Hänen tekstinsä on kauttaaltaan kepeää ja sitä sävyttää huumori, joka usein on mustaa ja syntyy liioittelusta, kärjistyksistä ja sarkasmista. Kaminer hallitsee vanhan kunnan tarinankerronnan taidon, johon kuuluu toki myös yhteiskunta-kuvaus ja filosofointi – omalla tavallaan. Kaminer kuvaa esimerkiksi sukupolvien välistä jännitettä Neuvostoliiton viime vuosina. Päähenkilön isä kesti vuosien nöyryytyksen tomaattisäilyketehtaan Punainen tomaatti -ohjelmaryhmän vetäjänä päästäkseen Moskovaan opiskelamaan. Vanhempien on sittemmin vaikea ymmärtää poikaa, joka ei tartu kunnollisiin haasteisiin vaan keräilee kokemuksia rellestäessään humalassa ympäri maata boheemiystäviensä kanssa. Juopottelu ja matkanteko humalassa onkin monien kohtausten käyttövoima.

Pullosta löytyy apu myös todellisiin ongelmiin. *Marssimusiikissa* kuvataan venäläisen armeijan kutsuntasysteemi sellaisena kuin se epäilemättä yhä on. Päähenkilö joutuu kutsuntoihin ja mukaan lähtee myös hänen isänsä kahden pirtupullon kanssa. Isän kierrettyä niiden kanssa ”oikeiden ihmisten puheilla” pojan palveluspaikaksi määrätty pieni hiljainen ilmatorjuntayksikkö Moskovan laidalla. Siellä elämä on leppoisaa, kunnes Mathias Rust sattuu liitelemään Punaiselle torille juuri heidän yksikkönsä yli. Kahden vuoden palveluksen jälkeen Kaminerin alter ego palaa takaisin yhteiskuntaan, jossa on alkanut perestroika ja ”kaikki, mikä vielä jotenkuten virtasi, virtasi ulos – ulkomaille.”

Kaminerin suhde neuvostoaikaan on nostalginen hänen kuvattaessaan ihmisten arkea neuvostokultustarvikkeiden ja tv-ohjelmien keskellä. Sen sijaan valtio-

vallan symboleille Kaminer irvaillee estoitta. Kuten monille nuoren polven venäläisille kirjailijoille, myös Kaminerille avaruuden valloitus on yksi menneen ajan symboleista. Yhdessä *Marssimusiikin* kertomuksista Gagarinin kerrotaan lennollaan ohittaneen avaruutta jo kuusi vuotta kiertäneiden Belka- ja Strelka- koirien kapselin, josta kuuluu äänekästä haukuntaa. Kuitenkaan avaruusmuseossa vieraillevia koululaisryhmiä ei koirien kohtalo kosketa, vaan heitä kiinnostavat enemmän kosmonaattien erikoiskauppan More-savukkeet.

Kaminer kirjoittaa saksaksi saksalaisille Venäjistä ja venäläisistä. Päteekö häneen sama, mitä kirjailija Tatjana Tolstaja on todennut Ranskan venäläissyntyisestä bestseller-kirjailijasta Andrei Makinesta: hän on venäläinen, muttei venäläinen kirjailija? Kaminer ei pohdiskele elämäänsä Venäjällä omista lähtökohdistaan, venäläisenä, vaan kertoo toisille, ulkopuolisille, millaista siellä oli. Kaminerin lahjakkuus ei piilekään mielikuvituksessa ja tarinoiden keksimisessä vaan kerronnassa.

Kaminer asuu Prenzlauer Bergin kaupunginosassa, kolmannessa teoksessaan kuvaamallaan Schönhauser Alleella, joka halpojen vuokrien johdosta on nuorten ja vaihtoehtoväen suosima erit-

täin muodikas asuinalue. Häntä voikin pitää myös jonkinlaisena Berliinin ja erityisesti Prenzlauer Bergin kotiseutukirjailijana. Vieraisessa, niin ikään vanhaan itään kuuluvassa Mitten kaupunginosassa Kaminer on ystävineen pyörittänyt jo useamman vuoden ajan *Russendiskoa*, kaupungin suosituimpiin kuuluvaa klubia, johon jonotetaan sisään ja jossa venäläisten maahanmuuttajien ohella täysin saksalaiset nuoret hyppivät hikisinä venäläisen humpparockin tahdissa. Berliinin yöelämälle Kaminer ei tarjoilekaan mitään neuvostonostalgiaa, vaan levylautasella pyörivät Venäjän tämän hetken suosituimmat yhtyeet.

Kaminer on onnistunut tekemään venäläisyydestä muodikkaan osan monikulttuurista, nuorta ja urbaania Saksaa. Berliinistä käsin hän on valloittanut koko Saksan. *Russendiskoa* on Saksassa myyty hurjat 450 000 kappaletta ja muitakin Kaminerin teoksia yhteensä satoja tuhansia. Hänen kolumnejaan julkaisevat sellaiset arvokkaat sanomalehdet kuin *FAZ* ja *Frankfurter Rudschau* ja venäläiset diskoillat *Russendisko*-nimellä kiertävät Saksan kaupungeja. Wladimir Kaminerista on tullut eräänlainen koko Saksan oma venäläinen kultapoika.

Ulla Hakanen

Suomalaisten myyttinen ja arkinen Pietari

Minun Pietarini. Toim. Elina Kahla ja Pekka Pesonen. Helsinki: Pietari-seura, 2003.

Allekirjoittaneella on syvä rakkaussuhde Venäjän pääkaupungeista Moskovaan. Tokkopa kuitenkin olisin innostunut, jos jokin suomalainen ”Moskova-seura” olisi järjestänyt Moskovan 850-vuotishulien kunniaksi Minun Moskovan -kirjoituskilpailun.

Koko ajatus tuntuu hieman naurrettavalta.

Sen sijaan Pietari-seuran kaupungin 300-vuotishulien aattona järjestämä Minun Pietarini -kirjoituskilpailu ja sen parhaimmistosta nyt julkaistu samanniminen kirja tuntuvat hyvin luontealta kulttuuritoiminnalta. Projekti osoittaa, että Pietari on sitenkin suomalaisille tuttu ja läheinen. Onnistunutta lopputulos-